

Matevž Rudolf:

**KO BESEDA PODOBO NAJDE:
SLOVENSKA LITERATURA IN FILM
V TEORIJI IN PRAKSI (1984–2012)**

Ljubljana, UMco in Slovenska kinoteka, 2013

Knjiga Matevža Rudolfa z različnih vidikov osvetli razmerje slovenskega filma do literature v zadnjih treh desetletjih. V uvodu je dragocen pregled razvoja ameriškega in evropskega filma pod literarnim vplivom, ki je razdeljen v različna zgodovinska obdobja kinematografije; tako razvojno prikazuje narativizacijo filma v začetku 20. stoletja, pridobivanje prestiža z naslanjanjem na literaturo in gledališče, ključne premike, pogojene z evropskim modernizmom po koncu druge svetovne vojne, spremembe, ki so jih uvajali novovalovski režiserji kot suvereni avtorji filmskih stvaritev, prek globalizacije svetovne kinematografije do sodobnega filma, ki ga med drugim zaznamujejo vpliv računalniške tehnologije, studijske priredbe epske literature in franšize. Pregled Rudolf zaključuje z ugotovitvijo, da so filmske adaptacije še vedno izjemno priljubljene, vendar predvsem v domeni komercialnega filma.

V teoretskem delu se avtor posveti vprašanju ustrezne metode. Zdi se, da je pomanjkanje slednje – kar se po eni strani kaže predvsem v iskanju bližnjic, tj. klasificiranju adaptacij po načelu zvestobe izvorniku, po drugi strani pa v skrajni eklektičnosti oziroma poljubnosti pristopov k presojanju razmerja posamičnih adaptacij do literarnega vira – glavna zagata adaptacijskih študij. Rudolf kritično premotri nove metode na tem področju, zlasti prevrednotenja starejših pristopov, ki sta jih ponudila Kamilla Elliott in Thomas Leitch. Naposled z mislijo, da je metodološka raznovrstnost najbolj smiselna smer, ponudi kratek pregled literarnih metod, ki so primerne tudi za analizo filma – v ospredje postavlja predvsem naratologijo in intertekstualnost, posebno pozornost nameni tudi modelu zrcalne analogije, ki ga je z namenom presejanja dihotomije med sliko in besedo razvila Kamilla Elliott. Ta pristop, medsebojno oplajanje naratoloških in intertekstualnih pristopov, avtor uporabi v osrednjem delu študije, kjer podrobno prouči 27 filmskih adaptacij slovenskih literarnih del, nastalih med letoma 1984 in 2012. Med najpomembnejšimi ustvarjalci filmskih adaptacij tega obdobja omenja Vinka Möderndorferja, Marka Naberšnika in Nejc-a Gazvodo. Analize adaptacij se največ posvečajo (filmskim in literarnim) tekstom, obenem pa nam ponujajo tudi vpogled v delovanje filmskega in literarnega sistema in v njuna presečišča. Rudolf ob osvetlitvi konteksta filma prikaže tudi spremembe, ki so spremljale prenos slovenske literature na platno; medtem ko je bila še konec 80. let glavno gibalno

tega procesa ideologija oziroma kanoniziranost literarnega dela, ta dva dejavnika po prelomnih 90. letih nista več ključna; zdi se, da v sodobnosti filmski ustvarjalci književnost vidijo predvsem kot »vir dramatičnih zgodb, motivov in tem, ki vznemirjajo gledalce« (str. 427), torej postane pomemben dejavnik izbire obet za komercialno uspešnost filma.

Avtor namenja posebno skrb tudi bibliografiranju literarnih in filmskih kritik. Ker je Rudolf odličen poznavalec filma, s svojimi dognanji spretno odstira nov pogled na slovensko kinematografijo zadnjih treh desetletij. Nekoliko manj se analize filmskih adaptacij navezujejo na delovanje slovenskega literarnega sistema. Zanimivo bi bilo izvedeti več o stičiščih, podobnostih med sodobno slovensko literarno in filmsko pripovedjo, posebej glede na dejstvo, da se v zadnjih desetletjih številni filmski režiserji izražajo tudi v odmevnih literarnih tekstih. Eden od izzivov, ki ga pred nas postavi Rudolfova študija, je tudi razmerje med scenaristiko in literaturo. Zdi se namreč, da avtor – zlasti očitno v sklepu – koncept literature zožuje na koherentno podajanje (žanrski filmski pripovedi prilagojene) zgodbe oziroma izhaja iz predpostavke, da je vsak pisatelj avtomatično tudi filmski scenarist, obenem pa to premiso kot napačno poudari pri analizi produkcije filma *Patriot*. Sicer pa je Rudolf ustvaril sistematičen prikaz (anglosaške) teorije adaptacij, kar pripomore k razumevanju (slovenskih) filmskih priredb zadnjih treh desetletij.

Ko beseda podobo najde slovenske filmske in literarne študije bogati s spoznanji na temelju sodobnih dognanj teorije adaptacij in obenem prinaša sveže poglede na domačo kulturno zgodovino. Poseben čar ji dajejo drobci osebnih pričevanj in vtisov o ustvarjanju slovenske literarno-filmske pokrajine, zato je zanimivo branje tudi za širšo javnost.

Barbara Zorman